

Nová muzejní expozice ve Žďáře nad Sázavou

Stanislav Mikule

The New Museum Exhibition in Žďár nad Sázavou

The new Museum Building with its permanent exhibition opened in Žďár nad Sázavou in 2013. The basic concept of the exhibition was dependent on the physical space of this renovated historic building. Four rooms were prepared for the exhibition. The first of these displays a visual synopsis of Žďár's history between the 13th Century and the first half of the 20th Century. In the second room there is a reconstruction of a shop from the first half of the 20th Century and mementos of traditional crafts. The third room is arranged to resemble the drawing room of a burgher's home during the last days of the monarchy. The final exhibition room is a museum playroom. In this room visitors can try-on historical costumes and items of knight's armour. There is also a large board bearing 45 photographs of persons important to the town's history; (they are identified only by numbers; their names are in the accompanying texts so that visitors can try to guess, who is who). On one wall historical photos are projected and there are also many texts and iconographic sources in computer databases with two touch-screens. The creators of the permanent exhibition of Žďár nad Sázavou's town history received their inspiration from all over Europe (e.g. a photo board – Epping Forest District Museum, Waltham Abbey, UK, for using aromas – Maihaugen, Lillehammer, Norway, for a minimum of captions – Museum Halstatt, Austria) and from the Czech Republic too (e.g. an interactive version of the Museum at Benátky nad Jizerou).

Key words: Museum, Museology, Museum Presentation, Permanent Exhibition, Visitors' Activation

1 Prostředky k rekonstrukci Moučkova domu poskytla Evropská unie prostřednictvím Regionálního operačního programu Jihovýchod a město Žďár nad Sázavou.
2 Scénář expozice v domě, pojmenovaném po svém někdejší majiteli, který zde měl zámečnictví, připravili Miloslav Lopaur, Stanislav Mikule a Kamila Dvořáková pod vedením první jmenovaného. Slavnostní vernisáže 22. srpna 2013 se zúčastnil i potomek původních majitelů Jiří Moučka.

Mgr. Stanislav Mikule
 Regionální muzeum města Žďáru nad Sázavou
 stanislav.mikule@zdarns.cz

Ve čtvrtek 22. srpna 2013 byl po dvouletých náročných přípravách slavnostně otevřen Moučkův dům s expozicí dějin města Žďáru nad Sázavou.¹ Hovořilo se o tom, že zde trvalá výstava, věnovaná dějinám města a regionu, chyběla více než dvacet let. Prostor pro expozici byl určen podobou Moučkova domu, několikrát přestavované stavby se středověkým jádrem. Expozici byly přisouzeny čtyři místnosti, dvě v přízemí a dvě v prvním patře. Prezentovat bohaté dějiny města s cisterciáckým klášterem na takto malém prostoru se zdálo být takřka nerealizovatelné.

Základní koncepce expozice byla jednoznačná.² První místnost v přízemí byla věnována nejdůležitějším okamžikům z dějin města (obr. 1). Byly pro ni vyrobeny dřevěné prosklené vitríny, evokující dojem starobylosti, některé se zásuvkami, díky čemuž je zajištěn aktivní pří-

stup návštěvníků k prohlídce této místnosti a zároveň podstatně rozšířen tolik potřebný expoziční prostor. Inspirací byly vitríny v Městském muzeu a galerii Polička, v Muzeu Vysočiny Jihlava a v Uměleckoprůmyslovém muzeu v Praze. Podrobnější informace se zde promítají na velkoplošné obrazovce formou smyčky s důrazem na vizuální stránku prezentace. Expozice akcentuje dějiny města od prvních zmínek po rok 1951, kdy byly uvedeny do provozu Žďárské strojírny a slévárny (ŽĎAS), přičemž 20. století je návštěvníkům přiblíženo především prostřednictvím výpočetní a projekční techniky. Období po roce 1951 je veřejnosti zprostředkováváno formou krátkodobých a střednědobých výstav v hlavní budově Regionálního muzea na Tvrzi.

V této místnosti si mohou návštěvníci zkusit umlít obilí na kopii novověkého

Obr. 2: Prvorepublikový obchod nabízel široký sortiment zboží; na výběru exponátů spolupracovali žďárští pamětníci.

ručního mlýnku a v případě zájmu poslechnout i „plechový“ zvuk zvonu z někdejší 1. základní školy.

Druhá místnost je rozčleněna do dvou nestejně rozsáhlých celků. Tím dominantním je dioráma prvorepublikového obchodu, „kvelbu“, vytvořené ve spolupráci s pamětníky. Ti také muzeu zapůjčili či přímo darovali různé dobové artefakty, k nimž patří dobové zboží (obaly od potravin, obr. 2) a reklamní předměty (cedule). Druhou část tvoří připomínky jednotlivých řemesel (železářství, obuvnictví). Jsou zde pouze dvě závěsné vitríny. Průvodce zpoza kupcekého pultu předkládá návštěvníkům různé dobové zajímavosti a zde jim také může orazítkovat reklamní předměty nebo papírové sáčky na zboží replikou originálního razítka z obchodu Jakuba Kolouška či ukázat například fungování zásobníku na kávu.³ K dosažení co největší autenticity přispívají kromě tlumeného osvětlení také vůně. Káva, cikorka, lékořice, mýdlo, různá koření, to vše voní obchodem a útočí na smysly náv-

Obr. 1: V první výstavní místnosti jsou prezentovány nejvýznamnější momenty z dějin města včetně některých tradičních řemesel; exponáty jsou umístěny také v zásuvkách s vnitřním osvětlením.

štěvníků, kteří mohou pomocí čichu zkoumat obsahy dalších lahviček.⁴

V prvním patře se nachází měšťanský salón z přelomu 19. a 20. století (obr. 3). Instalace místnosti je stejná jako na veřejně přístupných památkových objektech. Většina prezentovaných sbírkových předmětů je z fondu muzea a odkazuje na významné osobnosti z dějin města z 19. a z první poloviny 20. století. Absence popisů u vystavených předmětů a „zabydlenost“ místnosti, které dominuje klavír a dva skleněné objekty představující „falešné“ muzejní vitríny, evokuje v návštěvnících pocit žijícího bytového prostoru, skutečného měšťanského salónu, jehož majitel si před chvílkou někam odskočil. Právě zde začíná výklad popisem zařízení měšťanských, především společenských salónů, jakým byl ve Městě Žďáře⁵ například salón u Letovských.

Stěny zdobí výmalba podle dobových originálních šablon, realizovaná Václavem a Zdeňkem Roseckými, a portréty od žďárského rodáka Antona Johanna Ferenze (1801–1874), mezi nimiž se nachází i obraz Františka Ignáce Hafenbrádra (1753–1828), provozovatele skláren v Herálci, Posekanci a ve Vojnově Městci, majitele Letní prelatury v areálu zrušeného žďárského kláštera a také zde vystavených hodin s vyobrazením svržení sv. Jana Nepomuckého do Vltavy. Klavír, koberec, zlacené židle, secesní křeslo, busty hudebních skladatelů a další předměty pochází z domácnosti hudebního skladatele Františka Drdly (1868–1944). Psací stůl pod oknem

3 Část mobiliáře, především jeden z pultů a stěna se zásuvkami, byla dlouhodobě zapůjčena Múzeem obchodu Bratislava, kterému za to náleží díky Regionálního muzea.

4 Inspirací pro toto zpestření prohlídky bylo více, za všechny jmenujme Národní zemědělské muzeum Kačina. Návštěvníci mohou v Regionálním muzeu například zjistit, jak voní šafrán. Zklamáním byly moderní syrečky, které se pod skleněným poklopem nerozvozněly tak, jak bylo očekáváno. Návštěvníci tak byli ochuzeni o podobný intenzivní vjem, jaký nabízí v norském skanzenu Maihaugen v Lillehammeru sušené tresky a opálené trámy polozemnic.

5 Původní osada Žďár byla povýšena roku 1607 na město a tento status se později stal součástí jeho názvu. Nedaleko města se nacházel stejnojmenný klášter, před nímž vznikla osada, která nesla po přeměně zrušeného kláštera v soukromé sídlo označení Zámek Žďár. Po spojení obce Zámek Žďár s Městem Žďárem byl hledán nový název. Od roku 1950 jím je Žďár nad Sázavou. Objeví-li se tedy v textu tohoto příspěvku spojení Město Žďár, nejde o chybu.

6 Například Městské muzeum a galerie Lomnice nad Popelkou nebo Muzeum Vysočiny Havlíčkův Brod. Oba uvedené příklady ovšem využívají autentických prostor, v prvním případě Hrubého domu rodu Šlechtů, ve druhém domu Karla Havlíčka Borovského. V Moučkově domě byl vytvořen obdobný prostor uměle v budově, která salón podobného druhu neměla.

7 Například včlenění bibelotů do závěsné vitríny na zeď měšťanského pokoje, v němž se právě fotografovala rodina z přelomu 19. a 20. století. V tomto britském muzeu byla také důmyslně využita optická soustava obyčejných zrcadel, díky nimž se z nevelké místnosti podařilo vykouzlit lodní palubu v životní velikosti. Před zrcadlem naproti vstupu do místnosti byla natažená šňůra s prádlem, která dokonale odpoutala pozornost návštěvníků k sobě samé i k předmětům v jejím okolí, díky čemuž v prvních chvílích návštěvník nezaregistroval vlastní odraz. Rozšíření prostoru pomocí zrcadel bylo plánováno v první místnosti expozice v Moučkově domě (prvorepublikový obchod), ale vzhledem k její nerovnoměrné členitosti (místnost má podobu lichoběžníku, stěny jsou nerovné, klenba je příliš nízko nasazená) nebylo realizováno.

8 O tom, že popisky v roce 2002 scházely například u prezentace preparátů exotického ptactva, mj. pěvců z čeledi rajkovitých, bližze viz LAŠTŮVKOVÁ, Pavla a MIKULE, Stanislav. *Archeologické expozice v rakouských muzeích pohledem českých muzeologů. Věstník asociace muzeí a galerií České republiky, 2002, č. 6, s. 8–11.*

Obr. 3: Většina sbírkových předmětů v měšťanském salónu má přímý vztah k některé z významných žďárských osobností nebo rodin; portréty jsou od Antona Johanna Ferenze, hodiny vlastnil František Ignác Hafenbrädl, klavír patřil Františku Drdlovi, hrací obraz vlevo rodině obchodníka Josefa Mokrého; před oknem je busta zakladatele muzea Jana Doležala od sochaře Jana Růžičky.

zdobí busta Jana Theodoricha Doležala (1847–1901) od akademického sochaře Jana Růžičky (1898–1965). Doležal byl nejenom lesnickým spisovatelem a pedagogem; na základě jeho přípisu radě Města Žďáru z roku 1884 bylo o padesát let později založeno Museum soudního okresu žďárského, jehož pokračovatelem je současné Regionální muzeum. Jeden ze skleněných objektů, mimo jiné také z majetku Františka Drdly, je zaplněn ukázkou dobových bibelotů a fotografií, jejichž prostřednictvím jsou připomenuty další významné osobnosti přelomu 19. a 20. století a zároveň proměna města a společnosti v téže době.

Tento způsob prezentace není neobvyklý ani v našich muzeích.⁶ Abstrahování od popisek a muzejních vitrín a včlenění informací pomocí vybraných předmětů do jednoho rozsáhlého dioramatu však má svůj vzor v Guildhall Museum v anglickém Rochesteru (hrabství Kent) a v rakouském Museum Hallstatt. První muzeum bylo vzorem v účelném nakládání s prostorem, do něž byly doprovodné sbírkové předměty vkládány velmi citlivým a celkově vyznění instalace nerušícím způsobem.⁷ Při návštěvě Museum Hallstatt v roce 2002 byla pro

budoucí české muzeology zase v některých výstavních místnostech překvapením absence popisek.⁸ Protože je Moučkův dům na rozdíl od zmíněných zahraničních muzeí přístupný pouze v doprovodu průvodce, nehrozí v případě použití prezentace bez popisek ztráta základní informace, kterou je třeba k prezentovaným předmětům návštěvníkům sdělit. Pokud se přesto dostaví návštěvníci, kteří dávají přednost individuální prohlídce, jsou pro ně v každé z místností připraveny přehledné texty, které je expozicí provedou. Texty jsou ovšem stručné a návštěvníci se díky nim ochudí o mnoho zajímavých příběhů. Z toho důvodu průvodci svůj výklad přizpůsobují typu návštěvníků, jejich zájmům a věkové kategorii. V osobě průvodce tak tkví další nezanedbatelný díl úspěchu expozice, neboť nezáleží jen na tom, která informace je prezentována, nýbrž i na způsobu její prezentace.

Poslední z místností je pak interaktivní hernou. Z muzejních exponátů je zde prezentováno původní okno z Moučkova domu ve formě prvorepublikové trafiky, poblíž které je lavička vedle sloupu s dobovými reklamními plakáty.

Obr. 4: Interaktivní herna nabízí malým i velkým návštěvníkům rozptýlení v podobě projekce dobových snímků, práce s dotykovými obrazovkami nebo kvíz osobností, které se tak či onak zasloužily o město, mezi kterými je pro odlehčení i kolčavka Emilka, která v Pohádkách z mechu a kapradí upalovala „až někam ke Žďáru nad Sázavou“.

Na volnou zeď jsou promítány zvětšené historické fotografie dnes již zmizelého Žďáru.⁹ Návštěvníci mají možnost vyzkoušet si repliky historických kostýmů, například oděv cisterciáckého mnicha, kardinálskou mozetu, renesanční klobouk s okružím, zvaným „mlýnské kolo“, empírové dámské šaty typu chemis, nebo součásti středověké zbroje, které zapůjčila Skupina historického šermu Flamberg. Malé děti skládají za sladkou odměnu tři vývojové varianty žďárského znaku a dostávají do rukou kopie historických fotografií na tvrdých kartonech.

Mnoho doplňujících informací a především databáze dobových fotografií, medailonků osobností, průvodce zaniklými místy i typy na výlety do okolí jsou v této místnosti uloženy ve dvou počítačích s dotykovými obrazovkami. Nad nimi je umístěna tabule s nadpisem „Znáte je?“ Jde o mozaiku s pětáctiřiceti očíslovanými fotografiemi s příloženým doprovodným textem, inspirovanou obdobnou tabulí z Epping Forest District Museum v britském Waltham Abbey (obr. 4).¹⁰

Trvalá expozice v Moučkově domě tak působí na návštěvníky pomocí příběhů a zážitků. Snaží se podmanit všechny

jejich smysly včetně sluchu (školní zvon, zvonek nade dveřmi v obchodě, při výjimečných akcích se zde hraje na klavír Františka Drdly), čichu (vůně v obchodě, koření), hmatu (zkoušení meče a rytířské zbroje, mletí obilí) a v případě dětí i chuti (za složení znaku obdrží bonbón například s fialkovou příchutí). Zájem veřejnosti o muzeum se projevil také formou nabídek předmětů, podnícených především instalací prvorepublikového obchodu a ziskem nových informací, protože leckterý dříve narozený návštěvník se v expozici rozvzpomene na zajímavé reálie z dob svého mládí.

V roce 2013 navštívilo Moučkův dům 2013 návštěvníků, z toho 300 během slavnostního otevření a v rámci běžných prohlídek v srpnu 110, v září 404, v říjnu 325, v listopadu 384 a v prosinci 490. 316 bylo žáků základních a středních škol, 356 dětí z mateřských škol, ze základních uměleckých škol, oddílů apod. 118. Srovnáme-li to s návštěvností výstav v hlavní muzejní budově (srpen 97, září 80, říjen 49, listopad 115, prosinec 1 281), vidíme relativní vyrovnanost návštěvnosti nové expozice (v průměru 335 návštěvníků měsíčně) v kontrastu s kolísavou návštěvností Tvrze, závislou na právě probíhající výstavě (9. července – 29. září

9 V průběhu 70. a 80. let 20. století proběhla rozsáhlá asanace centra města. Zmizelo zhruba 80 % původní městské zástavby. LOPAU, Miloslav. *Žďárský uličník: průvodce životem starého Žďáru*. Vyd. 1. Žďár nad Sázavou: Město Žďár nad Sázavou, 2012, s. 7.

10 V České republice byla podobným způsobem vytvořena databáze na dotykové obrazovce v Národním muzeu v Praze v rámci výstavního cyklu *Monarchie v roce 2013. Britský vzor spočíval především ve zjednodušené formě nápadu, který byl ve Žďáře ještě upraven. K jednotlivým osobnostem jsou uvedeny jen dvouřádkové údaje, proč jsou pro Žďár významné. Rozšířené informace jsou zpřístupněné pomocí dotykových obrazovek. Průvodci přitom mnoho osobností návštěvníkům přiblížili už během prohlídky, čímž se zvyšuje možnost poznat méně známé nebo hypotetické tváře.*

výstava obrazů Josef Kosinka – Doma i na cestách; 8. října – 17. listopadu Hieronymus Lorm. Muž, jenž otevřel hluchoslepým svět; 3. prosince – 19. ledna 2014 Vánoční hrátky aneb Těšíme se na Ježíška!).¹¹ Celková návštěvnost muzea v roce 2013 činila 8 602 návštěvníků včetně Moučkova domu. Před otevřením expozice vypadala takto: 2012 – 10 381; 2011 – 9 980; 2010 – 10 412; 2009 – 8 947. V roce 2014 je opět očekáván nárůst návštěvnosti.

V rámci 80. výročí založení muzea byla v roce 2014 uspořádána výstava Tvrz a čas, která mapovala osudy hlavní muzejní budovy od počátků po současnost. Protože osudy Tvrze byly vždy přímo spjaty s městem, byla výstava zároveň rozšířením expozice v Moučkově domě. Zatímco většina tradičních řemesel je v expozici připomenuta jen namátkově nebo v doprovodných textech v počítačových databázích, zde si návštěvníci prohlédli tkalcovský stav a poznali proces výroby plátna, nahlédli do chodu městského „magacínu“ (skladu) a poznali, jak bylo pečováno o zdejší sirotky a chudé. Rozmanité dějiny Tvrze umožnily vytvoření samostatné výstavy, vhodně doplňující stálou expozici. Kurátoři muzea tohoto rozsahu (na celý úvazek v Regionálním muzeu, které je organizační složkou města Žďáru nad Sázavou, pracuje pouze pět zaměstnanců) musejí být nejenom muzejníky, ale také regionálními historiky a znalci mnoha řemesel. Při přípravách koncepce expozice tak vedoucí týmu už počítal s tím, že mnoho sbírkových předmětů a informací, které nelze v expozici prezentovat, bude veřejnosti zpřístupněno formou tříměsíční výstavy v hlavní budově.¹²

Expozice v Moučkově domě má své pevné a neměnné jádro v podobě prezentovaných sbírkových předmětů s příslušnými doprovodnými texty. To ale neznamená, že by se během roku dynamicky neměnila a neupravovala, což krom turistů oceňují i místní obyvatelé. Doplnují se například databáze historických fotografií. Krom zápůjček a nových akvizic, doplňovaných celoročně a nej-

častěji prezentovaných v prvorepublikovém obchodě, jde o sezónní proměny salónu a obchodu například v době adventu.

Použité zdroje

- KESNER, Ladislav. *Marketing a management muzeí a památek*. Praha: Grada Publishing, 2005.
- KESNER, Ladislav. *Muzeum umění v digitální době. Vnímání obrazů a prožitky umění v soudobé společnosti*. Praha: Argo, 2000, s. 259.
- LAŠTŮVKOVÁ, Pavla, MIKULE, Stanislav. Archeologické expozice v rakouských muzeích pohledem českých muzeologů. *Věstník asociace muzeí a galerií České republiky*, 2002, č. 6, s. 8–11.
- LOPAUR, Miloslav. *Žďárský uličník: průvodce životem starého Žďáru*. Vyd. 1. Žďár nad Sázavou: Město Žďár nad Sázavou, 2012, s. 191.
- MARKVART, Ivo (ed.). *Múzeum [sic] dětských múz. Úvahy a kresby dětí na téma muzeum*. Louny: Základní škola J.A.Komenského, 1997.
- MIKULE, Stanislav a DVOŘÁKOVÁ, Kamila. *Regionální muzeum města Žďáru nad Sázavou v roce 2013*. In: *Západní Morava*, 2014, roč. 18, s. 326–330.
- WEIDACHER, Fridrich. *Průručka všeobecné muzeologie*. Bratislava: Slovenské národné múzeum, Národné múzejné centrum, 1999, s. 477.

11 Statistiku zpracovala Kamila Dvořáková. Viz MIKULE, Stanislav a DVOŘÁKOVÁ, Kamila. *Regionální muzeum města Žďáru nad Sázavou v roce 2013*. In: *Západní Morava*, 2014, roč. 18, s. 326–330.

12 Součástí muzejního okruhu je krom Tvrze a Moučkova domu ještě věž farního kostela sv. Prokopa, kterou muzeum ve spolupráci s Římskokatolickou farností Žďár nad Sázavou I zpřístupňuje veřejnosti zdarma třikrát ročně.